

Résumé des commentaires rabbiniques sur Qo 8:10

TaNaKh avec Da^cat Miqrā ספר חמש מגילות

(Mossad harav Kook, Jérusalem 1990)

[On trouvera Rashi et divers commentaires in extenso ci-dessous pages 3 à 5]

וְכֵן – **et en effet** (ou "et pourtant" : וְכֵן)³⁶

גַּם רְאִיתִי רְשָׁעִים קְבָרִים³⁷ Dans leurs tombes qu'ils avaient préparées pour eux-mêmes et non jetés de leurs tombes comme ils le méritaient ; Au contraire, ils ont gravé sur leurs tombes :

וְכָאוּ etc. – qu'ils venaient toujours

מִמְקוֹם קְדוֹשׁ – du Temple et marchaient jusqu'au Temple, c'est-à-dire : tous les jours ils ont aspiré à être sanctifiés.

וַיִּשְׁתַּכְּחוּ – et leurs actions ont été oubliées³⁸.

בְּעִיר – même si dans leur ville, ils ont fait là toutes leurs abominations.

אֲשֶׁר בֶּן-עָשׂוּ – ils contrôlaient l'homme en-dessous, car leur méchanceté avait déjà été oubliée³⁹.

גַּם-זֶה – avec le temps, les actes de méchanceté sont oubliés et sont considérés comme justes.

הַכֹּל – le mal, c'est qu'on acquitte le méchant.

Notes :

³⁷. רְשָׁעִים קְבָרִים – Ce verset est difficile, et il y a des commentaires divers chez les premiers et les derniers.

Dans le midrash Tanḥuma^c (section "Jethro") on questionne : **Est-ce que les méchants enterrés allaient et venaient ?** Rabbi Simon commente là : קְבָרִים c'est-à-dire : **Les méchants sont vivants, mais leurs vies sont dites mortes.**

Rashi interprète selon le commentaire et dit : **qu'ils méritaient d'être enterrés dans la poussière, qu'ils étaient méprisables.** Pour ce commentaire, c'est une sorte d'épithète péjorative, comme "pourris". Comparer avec "le nom des méchants tombe en pourriture" (רְשָׁעִים יִרְקָב) (Pr 10⁷).

Autre interprétation dans une instruction empruntée : קְבָרִים – שמורים [réservés] – rapportée par Rabbi ben Ezra, mais il la rejette.

Il y a une autre interprétation dans la gemara (Gittin 56 p. ב) :

קְבָרִים – קבוצים [groupés] (il me semble qu'il faut lire) :

קְבָרִים – חבורים או חבורים, [accumulés ou rassemblés], קבוצות קבוצות [groupes groupes], c'est-à-dire : **des groupes de méchants vivent.**

Et certains interprètent : **vraiment enterrés** (רַבִּי טַנְחֻמָּא rabbi Tanḥuma ben Aba ?) ;

קְבָרִים – **et ils venaient vers leurs pères dans leur tombe** (רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ Rabbi Yehoshua ben Qorḥa ?).

Rabbi Ibn Ezra interprète avec concision : **enterrés dans leurs tombes.**

L'importance de cette chose est enseignée par les Écritures qui mettent l'accent sur ce droit dans la formule :

- *et il fut enterré dans la tombe de ses pères* (וַיִּקְבֹּר בְּקִבְרֵי אָבִיו) Jg 8³² ; 2 Sam 17²³, etc.) ;
- *et il fut enterré avec ses pères* (וַיִּקְבֹּר עִם-אֲבֹתָיו) 1 R 15²⁴ ; 22⁵¹, etc.) ; ou יִקְבְּרוּ (dans son enterrement) – **qu'il a préparé lui-même de son vivant** (2 R 9²⁸ ; 21²⁶, et comparer avec ce qui est raconté en Is 22¹⁶).

Tu considèreras comme une malédiction si les os du mort ne sont pas enterrés

(comparer Jr 16⁴⁻⁶ ; 22¹⁸⁻¹⁹ ; 25³³).

Jeter les os du mort hors de sa tombe)est une punition et un outrage pour le mort et une honte pour ceux qui restent (comparer Is 14¹⁵ ; Jr 8¹⁻²) et c'est ainsi qu'a agi Josué en souillant les hauts-lieux des Ba'al (2 R 23¹⁶).

– La deuxième difficulté est le segment :

יהלכו – ובאו.

רב"א (Rabbi Tanḥuma ben Aba ?) : ובאו [et sont venus] – d'autres après eux et ils ont fait comme leurs actions.

Rabbi Ibn Ezra lui ressemble : et ils sont venus au monde une deuxième fois, et la question c'est que leurs fils viendront et se tiendront à leur place, par opposition aux 'saints qui mourront sans fils' et ainsi de suite.

Ces interprétations ne font pas de ce passage une seule difficulté conceptuelle, ni pour elle-même, ni dans son contexte et sa continuation. C'est pourquoi ce me semble être l'idée principale de רב"א (Rabbi Tanḥuma ben Aba ?) qui dit : "ces méchants se font eux-mêmes comme des saints". : Et il me semble qu'il y a ici une citation énonçant la forfanterie des possesseurs de tombes, et cette phrase est du style condensé de passages, et sa signification est : ובאו [et sont venus] (du lieu saint) – יהלכו (est – est lu devant et derrière). הרשב"ם (Rabbi Shemuel ben Méïr ?) aussi relie 'ובאו' et 'יהלכו' : mot en double sur ובאו [et sont venus].

³⁸. Dans la gemera (Gittin 56 p. ב) : אל תקרי' [ne lis pas] וישתכחו [et ils ont été oubliés] mais וישתבחו [et ils ont été louangés]. Et de même, dans le Zohar parasha Wa-yèshèv selon la version des Septante et la Vulgate. Rashi fait un préliminaire au commentaire selon ce אל תקרי' [ne lis pas], et après cela il explique selon la version וישתכחו ; l'interprétation de Sforno n'est basée que sur le "al tigré" וישתבחו. וישתב n'est pas la signification du binyan hitpa-el réfléchi, mais dans le sens de dire des louanges sur eux, comme : "Pour rendre gloire à ton saint Nom" – "Louange à ta gloire" (Ps 106₄₇) ; de même וישתכחו s'interprète sur le mode passif : ונשכחו comme : ישתמר [il sera conservé] (Mi 6₁₆) ; תתהלל [elle sera louée] (Pr 31₃₀), usage habituel dans la langue de la Mishnah (voir SEGAL, *Grammaire de la langue de la Mishnah* [דקדוק לשון המשנה], Devir, Tel-Aviv 1906 ; § 207, 5).

³⁹. אמת – כן (Rabbi Tanḥuma ben Aba ?) et רב"ע (Rabbi Abraham ben Ezra) interprètent : כן – [vraiment], comme כן בנות צלפחד [vraiment les filles de Çelophehad] (Nb 27₇), mais ce nom signifie littéralement "exact" [נכון], qui n'est pas approprié ici. La plupart des exégètes interprètent : כן ; ת"י [Targum Jonatan ?] היכמא [?] ; ריב"ג (Rabbi Yonah ben Gan'ah ?) : et interprétation כן – כמו [comme, de même que] : כן אעשה לכם [de même je ferai pour vous] (Nb 14₂₈), c'est-à-dire : כך [ainsi]. Haïm Gavriyahu estime (*livre de Biram* page 149) que Qohèlèt se moque de la coutume égyptienne de transporter les défunts riches vers le temple d'Osir באוס [dans une mangeoire ?], là 'הצטדיק' [il s'est justifié] et on a érigé pour lui une tombe, qui le décrit comme un juste parfait, et ensuite ils l'ont amené pour l'enterrement dans sa ville natale [ע"ש].

On trouvera *Rashî*
et divers autres commentaires in extenso
ci-dessous pages 3 à 5

Commentaires rabbiniques sur Qohèlèt 8:10

פרשנים לקהלת פרק ח פסוק י

רש"י קהלת פרק ח פסוק י

ובכן. ואז:

ראיתי רשעים קברים.

בנבואה זו ראיתי רשעים קבורים. שהיו ראויים להטמן בעפר, שהיו נבזים בין שאר אמות, שנאמר עליהם (ישעיה כג) "זה העם לא היה". ושלטו בביתו של הקדוש ברוך הוא שהוא מקום קדוש, ובלכתם משם אל ארצם, היו משתבחים בעירם אשר כף וכף עשו בביתו של מקום. אל תקרי "וישתבחו", אלא "וישתבחו". כך דרשוהו רבותינו זכרונם לברכה, ולענין השכחה כך נדרש באגדה: וסופם שישתכח שמם וזכרם מן העיר עצמה אשר כן עשו בה, שנאמר (יואל ד) "וקבצתי את כל הגוים". אל עמק יהושפט". במקום שנאצו לפניו, יפרע מהם, וכן הוא אומר (תהלים עג) "ה' בעיר צלמם תבזה":

גם זה. אחד מן ההבדלים שנמסרו לעולם ליגע את הבריות, שאין הקדוש ברוך הוא ממנה להפרע מעושי הרעה, והבריות סוברים, אין דין ואין דין:

[Traduction de Rashi sur Qo 8₁₀]

ובכן — Et ensuite.

ראיתי רשעים קברים — J'ai vu des méchants mis au tombeau.

Dans cette prophétie, j'ai vu des hommes méchants mis au tombeau qui méritaient d'être enterrés dans la poussière, car ils étaient méprisés parmi le reste des nations, comme il est dit à leur propos: « Ce peuple n'existe plus » (Is 23₁₃), et ils régnèrent sur le Temple du Saint, Béni soit-Il, qui est un lieu saint. Et quand ils sont allés de là dans leur pays, ils se sont vantés dans leur ville d'avoir fait telle et telle chose dans le Temple. Ne lis pas 'וישתבחו', [«et ils ont été oubliés»], mais 'וישתבחו', [«et ils ont été louangés»]. C'est ainsi qu'ont interprété nos rabbins, que leur mémoire soit bénie, [Voir Traité Gittin 56 b] et concernant l'oubli, c'est ainsi que c'est exposé dans la Aggadah : Et finalement, leur nom et leur souvenir seront oubliés de cette ville même, qu'ils y ont vraiment agi ainsi, comme il est dit : « Je rassemblerai toutes les nations [et je les ferai descendre] dans la vallée de Josaphat » (Joel 4₂). À l'endroit où ils l'ont irrité, il leur infligera un châtement, et ainsi il est dit : « Ô Adonai, dans la ville, tu mépriseras leur image » (Ps 73 :20).

גם זה — Cela aussi.

C'est l'une des vanités qui ont été données au monde pour toucher l'humanité fatiguée, car le Saint, Béni soit-il, ne se précipite pas pour infliger un châtement aux malfaiteurs, et [c'est pourquoi] l'humanité pense qu'il n'y a ni jugement ni juge.

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) קהלת פרק ח סימן י

(י) **ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו**. כלומר הרבה פעמים **ראיתי רשעים קבורים** שמתו **ובאו** מן העולם, כמו באה שמשה, ובא השמש: **וממקום קדוש יהלכו**. כלומר כל זמן שהיו בחיים אותן הרשעים היו עושין עצמן כמו קדושים, כענין שנאמר (ישעיה סה, ה) האומרים אליך אל תגש כי קדשתיך: **וישתכחו בעיר**. מפני אותן הרשעים היו הצדיקים נשכחין מן העיר: **אשר כן עשו**. שהיו עושין לישראל כן, כמו כן בנות צלפחד (במדבר כז, ז): **גם זה הבל**. היאך היו הרשעים מתגברין על הצדיקים, וכן הוא אומר (חבקוק א, ד) על כן תפוג תורה כי רשע מכתיר את הצדיק: ס"א **ובכן ראיתי הרבה פעמים ראיתי רשעים קבורים** שמתו **ובאו**, שבאו אחרים תחתיהם ועשו כמעשיהם של ראשונים, **וממקום קדוש יהלכו**, לעולם לא נתחברו עם הקדושים לא בבתי כנסיות ולא בבתי מדרשות, **וישתכחו בעיר**, **אשר כן עשו** כי נשכח זכרם מן העיר שהיו עושין בהן הרעות, ולא שמו האחרונים בלבם. לאמר מה הנייה לנו לעשות עוד רעה אלא עושין כמותם, **גם זה הבל** שבאו לעולם.

אבן עזרא קהלת פרק ח פסוק י

(י) **ובכן** - המפרשים השתבשו בפסוק הזה יש מפרש **קבורים שמורים** בארמון, ויפרשו **ובאו ויהלכו** שיעשו רצונם, ויפרשו וישתכחו מתרגום וימצאו, ואחרים אמרו כי **ובאו** נעלמו כמו ובא השמש גם זה איננו נכון כי לא ימצא זה הענין כי אם בשמש בעבור היותו הפך יצא וכן הוא אומר השמש יצא על הארץ ומפרשים אמרו בא בשכרו שהוא כמוהו ואיננו כן רק בא לו זה הדבר שלא ישולם לו בעבור שכלו וכן טעו פייטנים רבים שיאמרו מאורה וישלימו קומי אורי כי בא אורך ודבריהם סותרין זה את זה אם לא ישלימו הפסוק וזה פירוש קומי אורי כי נעלם אורך הקדמון וזרח עליך כבוד יי' וכן יפרש לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וזה פירוש הפסוק **ובכן** כמו תרגום אז, והענין כשנתתי את לבי אז ראיתי רשעים ששלטו באדם והרעו להם מתו בלא יסורין, קבורים בקברם כענין כי אין חרצובות למותם, **ובאו** לעולם שנית והענין שיבואו בניהם ויעמדו במקומם ויעמוד זכרם ואשר ממקום קדוש יהלכו והענין כי הקדושים שימותו בלא בן וישתכחו בעיר שהיו שמה והם אשר עשו כן האמת כמו כן בנות צלפחד דוברות, תמה איך נכרת זכר הצדיק ונשכח כל טוב שעשה והרשע מת בשלוח והניח בנים במקומו **גם זה הבל**:

אלשיך על קהלת פרק ח פסוק י

(י) אחרי אומרו את כל זה ראיתי וכו' שהוא במראת רוח הקדש, אמר **ובכן** במראה ההיא ראיתי עוד רשעים וכו'. והוא, כי הנה עד כה דבר למצוא תיקון אל האדם להשיג שלמותו, וגזר אומר כי אין כחכמה. והלא היה מקום לומר כי הנה יש תיקון זולת זה הכרחי אל כל אדם והוא הגלגול, אשר אמרו רז"ל שלא יבצר מכל איש להתגלגל פעמים שלש, והוא יתברך יכינהו בכל פעם לתקן את אשר עוות בראשונה. לזה אמר כי ראה מראה אשר בה הכיר כי גם זה הבל. כי לא יהיה התיקון בטוח, כי הנה ראיתי רשעים שאחר שהיו קבורים

שבו ובאו בגלגול אל העולם הזה, ובמקום שהיה להם לתקן אדרבא קלקלו. כי הנה ידוע כי כאשר יחטא איש מתחיל לפרוש ממקור הקדושה, וכל מה שהוא הולך וחוטא הוא הולך ומתפרד יותר שורש נפשו מהקדושה, ועל כן הוא הגלגול לחזור להתקרב אל הקדושה בשובו פה לתקן את אשר עותו. ואמר שראה רשעים שאחר שמתו והיו קבורים ובאו בגלגול אל העולם הזה, ובמקום שהיה להם לתקן ולהתקרב אל הקדושה אדרבא יוסיפו לחטא וממקום הקדוש יהלכו ויפרשו ממנו. ומי גרם להם רעה זו, הוא כי אלו בבואם שנית היו זוכרים מעשיהם הרעים שעליהם שבו לתקנם היו מתקנים, אך הנה וישתכחו בעיר, הוא בבואם אל עיר קטנה הוא הגוף, אשר כן עשו בראשונה כמעשיהם שעושים עתה. אם **כן גם זה הבל** שאינו תיקון בטוח לכל:

תורה תמימה קהלת פרק ח פסוק י

(י) **רשעים קברים** - באיזו רשעים איירי, א"ר לוי (איוב ט"ו) כל ימי רשע הוא מתחולל - מת וחלל, כמש"נ (יחזקאל כ"א) ואתה חלל רשעמג) [שם]:

רשעים קברים - דבר אחר רשעים קבורים - בגרים איירי, שהם באים ועושים תשובהמד), **וממקום קדוש יהלכו** - על ידי שהלכו במקום קדוש - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, **וישתכחו בעיר** - וישתכחו מעשים רעים **אשר כן עשו**, וישתכחו במעשיהם הטובים אשר עשו בעירמה), **גם זה הבל** - שאין הבריות באין ומתקדשין לתחת כנפי השכינהמו) [שם]: **רשעים קברים וגו'** - תני, בשעה שבא טיטוס לביהמ"ק נטל את הפרכת ועשאו כמין גרגותנימז) והביא כל כלים שבמקדש והניחן בה והשיבן בספינה לילך להשתבח בעירו שנאמר **ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו וממקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן עשו**, אל תקרא קבורים אלא קבוציםמח) ואל תקרא וישתכחו אלא וישתבחומט), ואיכא דאמרי 'קבורים ממש, דאפילו מילי דמטמרן איגליא להונן) [גיטין נ"ו ב]:

* * * * *